

We zijn doorgeschoten

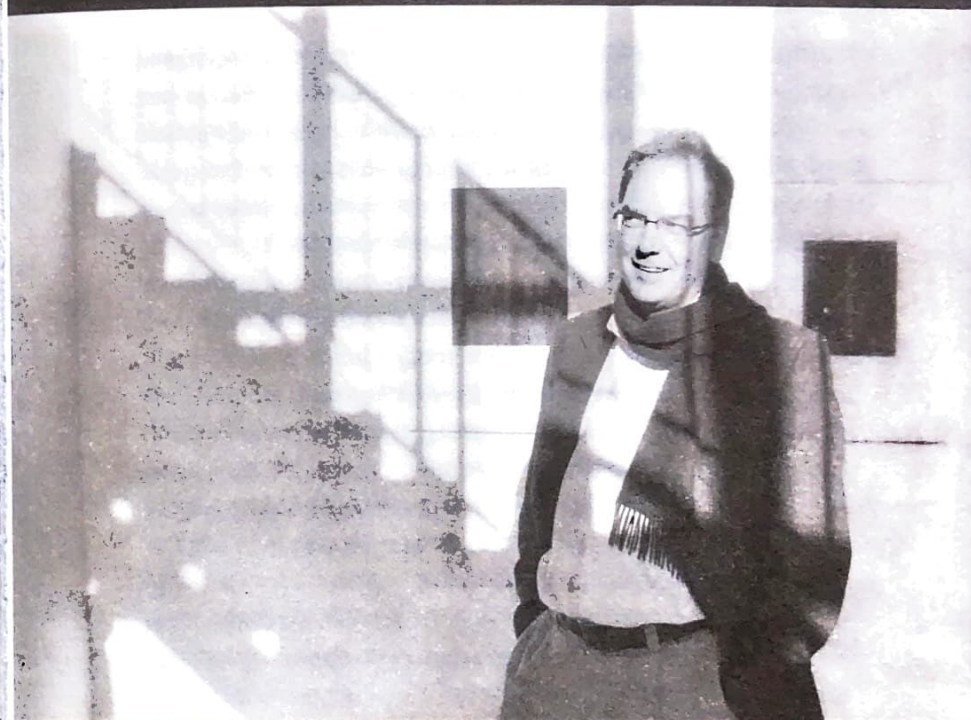
Prof. dr. Frits de Lange (protestants), Kampen

Een vriendin heeft me een pastor uit haar tijd in Frankrijk aangera- den. De man – een Nederlander – is inmiddels hoogleraar in Kampen. Ik ben nog nooit in het stadje geweest en het staat voor mij gelijk aan de Theologische Universiteit. Nu heb ik in die univer- siteit een afspraak. Ik wandel door de binnenstad op weg naar het gebouw en alles wat ik zie, wordt met de universiteit verbonden, tot- dat ik er sta: onder haar poort, aan het water.

Dominee De Lange ontvangt me bij een galerij met foto's van pro- fessoren. Ik word meteen getroffen door de zachtheid van zijn ogen. Pas daarna zie ik zijn ietwat bestuurlijke bril. Op zijn kamer spreekt De Lange met een vlotte gemoedelijkheid die gaandeweg plaats- maakt voor een bewustzijn van de vergadering van straks; de pro- fessoren op de Theologische Universiteit zijn bij toerbeurt rector en deze vier jaar is het de beurt aan hem: meetings, vergaderstukken. Af en toe kijkt hij discreet op zijn horloge, maar hij is royaal met informatie en als hoogleraar met het onderwerp vertrouwd.

'Wij leven in een door en door geseclariseerde samenleving. Dat is mondiaal een volstrekte uitzondering. Ik vroeg laatst een studente uit Botswana of ze daar óók atheïsten hebben; het meisje moest heel diep nadenken, wilde van nee schudden, maar wist zich er toen toch één te herinneren. Ze zei: 'Maar die was raar!'

De Lange vindt gepraat over ontkerkelijking voor een deel kabaal: 'De kerk had vroeger veel functies die nu door andere instituties zijn over- genomen: Greenpeace, de vakbond, de NCRV. Maar de kerk mag veel

'De kerken denken nu:

als moslims zo

zelfbewust zijn,

waarom wij niet?'

functies hebben verloren, de basale religieuze functie niet. Die blijft.' In chic academisch bevestigt hij dat de stroom trouwe kerkgangers opdroogt: 'De etnische overdracht van de godsdienst, daar is het mee gedaan.' Hij vervolgt: 'Ik heb drie kinderen, allemaal hebben ze religieuze antennes, maar naar de kerk willen ze niet. Dat geldt straks ook voor de derde en vierde generatie moslims. Voor hen is de islam nu vooral een kwestie van culturele identiteit.'

Licht spottend kijkt hij me aan als ik vertel van het initiatief van dominee Hendrikse om te experimenteren met de vorm, zoals met een imam. 'Interreligieus? Leuk: een koosjer lunch of samen religieus zijn, maar het werkt niet. Europa kan niet bestaan uit Europeanen; je hebt Nederlanders nodig, Belgen. Je moet kunnen zeggen: dít is nou een typische Fransman. Zo ook: dít is nou een typische moslim. Het is hetzelfde met Esperanto, een kunsttaal voor heel de wereld. Maar die taal is dood. Ik zeg: verdiep je in één traditie en probeer die verder te helpen.'

Om dezelfde reden wil De Lange vasthouden aan de traditionele vorm van dienst met preek: 'Mensen zeggen wel: de omloopsnelheid van het woord wordt sneller, de dienst en preek zijn te traag. Zo van: *de mensen willen zappen en zich geen uur vervelen in de kerk*. Maar in de mediatieke samenleving is ook léégte. Daar moet je helemaal niet mee willen concurreren.' De Lange maakt zich dan ook niet zo veel zorgen: 'De behoefte naar het transcendente is heel natuurlijk, het zit in de áárd van ons beestje.' Dat er steeds minder kerkleden zijn, plaatst hij in een bredere context: 'De hele samenleving de-institutionaliseert: mensen demonstreren, maar worden geen lid meer van de vakbond. Datzelfde geldt voor de kerk. Maar je weet nooit wat er gebeurt. We zijn doorgesloten en gaan misschien terug.'

De predikant moet kunstenaar worden

'De preek is geen staaltje vrijblijvende retoriek. We zeggen hier: het gaat niet alleen om de praat, maar ook om het gewaad en het gelaat. Gewaad: je staat daar niet namens jezelf, je hebt een ambt, je bent

een instrument in de bemiddeling van het woord Gods. Gelaat, omdat bij een succesprek de persoon meekomt – je moet niet als een luis op de kansel staan. *Bodylanguage* is belangrijk.'

'Een preek is geen lezing en moet het hart van de mensen raken, het gaat over wat je *ten diepste* aangaat, waar het leven om draait. Een preek is dan ook niet alleen ambacht, het is ook kunst. Ik luister veel naar preken en kan daar zitten, geen wóórd van de tekst horen en het toch prettig vinden. Ik luister dan met andere zintuigen: de scheidslijn tussen kunst en religie is vloeiend.'

De toekomst van de kerk: *tent making ministry*

'Religieuze ondernemers? Die redden het niet financieel. Ik heb er niets op tegen, maar het blijft een randverschijnsel. Religie kan nooit zonder gemeenschap en een predikant is deel van die gemeenschap.'

Maar wat als die gemeenschap te weinig leden telt om de pastor te onderhouden? De Lange: 'Dat wordt een groot probleem. Misschien gaan we naar de *tent making ministry*. Dat is naar het voorbeeld van de apostel Paulus. Hij verkondigde, maar tentenmaken was zijn vak. Toen ik in Frankrijk preekte, waren veel van mijn collega's daarnaast docent of kunstenaar; sommigen zaten zelfs in de handel. Veel imams doen het er ook bij. Dat kan ook hier: onze studenten zijn vaak in de dertig en hebben al een beroep, zoals *consultant* of verpleegkundige.'

'Een kerk zou geen professionals nodig hoeven hebben. Wat je met het verdwijnen van een predikant aan *community building* inlevert, kun je door vrijwilligers laten doen. Kwaliteit is echter wél belangrijk. Mensen die preken, moeten academisch gevormd zijn en geen onzin verkopen. Anders wordt het link. Daarom leidt de protestantse kerk predikanten op aan een universiteit.'

Geloven

'Christen zijn betekent: ik doe aan Jezus.'

Frits de Lange

Kerstpreek Parijs

1996

'... en de heerlijkheid des Heren omstraalde hen..' (Lucas 2:9)

Gemeente,

Ze is tachtig nu en een schim van wat ze vroeger geweest is. Vroeger een jonge vrouw die het leven aankon. Vier kinderen had ze groot gebracht en dat terwijl ze het nooit breed hadden gehad. Van haar man had ze weinig steun gehad, de opvoeding was haar werk geweest. Maar ze had het gered. Ze was er geen huissloof van geworden; ze mocht er zijn, een vrouw om gezien te worden. Maar de laatste jaren was het snel bergafwaarts gegaan en kort nadat vorig jaar haar man was overleden, ging ze snel achteruit. Ze begon te dementeren en was eigenlijk niet meer vertrouwd alleen. Na een poos herkende ze haar eigen kinderen niet meer. Ze zit nu in een verpleegtehuis. Gelukkig was er nog een plekje. Ze is tachtig nu en een schim van wat ze vroeger geweest is. Zij is al haar luister kwijt, zegt haar familie. Ontluisterend. Vorige week was ze jarig. Er werd nog voor haar gezongen: 'In de gloria...' Maar eigenlijk is ze al haar gloria kwijt.

Hij had een mooie baan, een fijn gezin. Een geslaagde man. Het straalde ook van hem af. Iemand die het leven toelachte. Maar niemand had het zien aankomen: zijn bedrijf ging failliet en hij kwam op straat. Twee jaar is het nu al geleden en hij heeft nog steeds geen werk. Zijn huwelijk loopt moeizaam, de kinderen begrijpen het niet. Hij solliciteert nog wel, maar meer uit gewoonte. Hij weet al het antwoord: 'Helaas, gezien uw

leeftijd'... 'In de gloria' – dat zongen ze op zijn vijftigste verjaardag, die hij het liefst had willen overslaan. Want eigenlijk is hij zijn gloria kwijt.

Gloria, sommige mensen hebben het, het straalt van hen af. Maar zomaar zijn ze het kwijt. Gloria of 'heerlijkheid', zoals de bijbel het zegt. Het hoort bij mensen, het maakt dat je bewondering en respect voor hen hebt. Het maakt hen tot heerlijke mensen. Heerlijkheid, je zou het ook kunnen vertalen met 'glans' of 'schittering'. Als het goed is, hebben mensen zo'n glans, en heeft alles wat leeft het. Je ziet het van buiten, maar eigenlijk zit het binnenin. Het is het teken van gezondheid, van innerlijke levenskracht, van vitaliteit. Als mensen het hebben dan zie je dat zo, het straalt gewoon van hen af. Als er in de bijbel over heerlijkheid gesproken wordt, komt daar dan ook altijd licht bij te pas. Wij zeggen ook wel dat iemand uitstraling heeft. Zo iemand leeft in de gloria, niet alleen als hij jarig is, maar gewoon, alle dagen van het jaar. Daar hoeft je niets eens jong voor te zijn. Je kunt ook tachtig zijn en in de bloei van je leven. De hoogbejaarde, inmiddels overleden Nederlandse schrijfster Josepha Mendels vertelde, ver in de tachtig, over de 'oudjes' die haar onder aan de trap van haar Parijse appartement opwachten als zij uitging. Zij, tot in de puntjes verzorgd, haar leeftijdgenoten op pantoffels en met krulspelden in. 'Vous voulez plaire encore, Madame?' vroegen ze haar dan, met een mengeling van ongeloof en jaloezie. Vrouwen bij wie ervan binnen geen gloria meer schitterde en een vrouw die haar innerlijke levenskracht nog volop bezat.

Leven in de gloria. Hoe doe je dat? Kun je dat leren? Is het een levenskunst, die je je eigen kunt maken? Of is het een lot uit de loterij en moet je geluk hebben om er in te delen? In onze tijd, waarin we denken alles aan onszelf te danken te hebben, menen we ook dat we haar zelf in de hand hebben. Dat ze het product is

van ons eigen talent. En natuurlijk ook van een portie geluk. De tv-persoonlijkheden, de popsterren, de captains of industry, de mensen die het gemaakt hebben – zij hebben hun uitstraling toch aan zichzelf te danken. Maar dat is een illusie. Gloria moet je niet verwarren met glamour, uitstraling niet met het felle lamplicht van de camera's. Echte glans en heerlijkheid verdraagt zich niet met klatergoud. Iemand die het gemaakt heeft, hoeft ook helemaal geen heerlijk mens te zijn, is het in veel gevallen ook helemaal niet. Het innerlijk licht dat je uit mensen tegemoet stroomt, is niet van eigen fabrikaat, het put uit een diepere bron. De glans die over mensen kan liggen, zegt de bijbel dan ook, komt van God. Hij is de eindeloze, nooit opdrogende bron van leven, de fontein van levend water, waaraan alles wat op aarde schittert zijn glans ontleent. Hij is de Schepper, de oorsprong van alles. Hij is ook de bron van alle gloria. Gloria is eigenlijk iets dat helemaal bij Hem en bij Hem alleen hoort. In de bijbel hoor je dan ook vooral over de majesteit, de luister, de verhevenheid, de schoonheid van GóD spreken, meer dan over die van de mensen. 'Loof de Here, mijn ziel, Here, mijn God, Gij zijt zeer groot, Gij hebt U met majesteit en luister bekleed. Hij hult Zich in het licht als in een mantel', zingt de psalmdichter verrukt (Ps. 104). God is degene die zoveel uitstraling heeft, dat mensen er gewoon door verblind raken. We kunnen de aanblik van zijn gloria gewoon niet verdragen. God bewoont 'een ontoegankelijk licht', aldus een andere bijbelschrijver, 'die geen der mensen gezien heeft of zien kan' (1 Tim. 6:16).

De gloria hoort dus bij God. En wie leeft in de gloria, leeft in, deelt in de gloria van God. Hij is de fontein van licht, waarin je je zomaar, gratis en voor niks mag baden. God heeft er zoveel van, dat Hij ervan kan missen. Daarom heeft Hij de wereld ook geschapen. Uit overvloed, uit liefde. Opdat wij in zijn glans in zijn schittering zouden delen. Als er over de mensen en de wereld een glans ligt, dan is dat de glans van God, die over ons afstraalt.

Dat is dan de schittering die de herders in de kerstnacht overvalt, zo verpletterend, dat de rillingen hen erbij over de rug liepen. 'De heerlijkheid des Heren omstraalde hen en zij vreesden met grote vreze.' Hier laat de Schepper zijn schepselen even een glimpje van zijn gloria zien, laat Hij hen delen in zijn innerlijke levenskracht en overvloed.

Waarom er dan bang voor zijn, waarom dan net als de herders in de kerstnacht doen alsof we overvallen en verrast worden als er weer eens wat glans over de schepping gaat liggen, als God de dingen weer laat schitteren? We lezen een paar verzen daarvoor, in de lofzang van Zacharias, hoe dat komt. God ziet uit de hoogte naar ons om, staat er, 'om ons te beschijnen, die gezeten zijn in duisternis en schaduw van de dood' (Luc. 1:79). Dát is het donker van de kerstnacht: duisternis en de schaduw van de dood. Want de wereld heeft zijn glans verloren. De dementerende vrouw van tachtig, de werkloze man van vijftig. Ontluisterend. Er heerst veel duisternis en schaduw van de dood. Zo heeft Afrika het afgelopen jaar veel van zijn glans verloren in Rwanda en Zaïre. Er heerste duisternis en schaduw van de dood. Zo heeft Europa veel van zijn glans verloren na vier jaar Bosnië. Ook daar: duisternis en schaduw van de dood. Zo heeft België het afgelopen jaar veel van zijn glans verloren, nu kinderen zich er niet meer veilig kunnen voelen bij volwassenen. Zo heeft Nederland veel van zijn glans verloren, sinds het naam maakt als exporteur van harddrugs, die de levens van jonge mensen verwoesten. Zo hebben veel mensen het afgelopen jaar aan glans verloren, zijn ze hun luister kwijtgeraakt, met hun baan, hun huwelijk, hun liefde, hun zelfvertrouwen zijn ze ook hun gloria, hun heerlijkheid verloren.

Dan klinkt opnieuw het kerstevangelie. Als ons glorialicht is gedooft, worden we opnieuw omstraald, doorstraald door de heerlijkheid van God. 'Weest niet bevreesd, want zie, ik verkon-

dig u grote blijdschap, voor iedereen: u is heden de Heiland geboren, namelijk Christus de Here.' De ontluistering heeft niet het laatste woord; het laatste woord heeft de glans van God. Ere zij God in de hoge, zingen de engelen. Dat woordje 'ere' is opnieuw de letterlijke vertaling van dat woord 'gloria'. Gloria in excelsis deo. Ja, de gloria hoort bij God in de hoge. Maar God wil het daar niet laten. Daarom laat Hij zijn glans, zijn vrede afstralen beneden, bij de mensen, waarin Hij een welbehagen heeft. God houdt van mensen en wie van iemand houdt, wil bij hem of haar in de buurt zijn. Daarom daalt zijn gloria af uit de hemel en komt onder ons wonen. De God boven ons wordt de God met ons. Immanuël. In Jezus komt de glans van God weer terug onder ons. Hij komt om het leven weer de luister bij te zetten, die het verloren heeft. Hij wil het leven weer de vernieuwende kracht geven, die het is kwijtgeraakt. Dat gaat niet zonder slag of stoot. Dat is een heel gevecht, een drama. Zo sterk zijn de tegenkrachten van het leven dat zij God zélf de glans dreigen te ontnemen. Op Pasen blijkt de gloria, de luister van God het dan toch gered te hebben.

In de kerstnacht straalt alvast dat licht van Pasen. Daarom is het evangelie goed nieuws voor een wereld die haar glans verloren heeft. Goed nieuws voor ontluisterde mensen.

Ze weet de naam van haar kinderen niet meer en haar wereld is ineengeschrompeld tot een bed en een nachtkastje. Maar de verplegers blijven haar respectvol aanspreken met mevrouw en vergeten bij het kleden 's ochtends nooit haar sieraden. En soms, bij het horen van een kinderlied of een psalm van vroeger, zingt ze weer mee en glanzen haar ogen. De glans van God. Ze leeft nog steeds in zijn gloria.

Hij is zijn baan kwijt en voelt zich aan de kant gezet. En soms is het thuis niet meer om te harden. Maar zijn kinderen hebben respect voor hem als ze zien hoe hij nieuwe wegen probeert in te slaan en hebben hem als voorbeeld voor ogen als het hen zelf

tegenzit. Zijn levenskracht is blijkbaar niet geknakt. Er glanst iets bij hem van binnen, dat respect afdwingt. De glans van God. Hij leeft nog steeds in zijn gloria.
'En de heerlijkheid des Heren omstraalde hen', verhaalt het kerstevangelie. Dat staat er niet alleen voor die ene keer. De heerlijkheid des Heren omstraalt ons nog steeds. Maar je moet er wel oog voor hebben.
Amen.